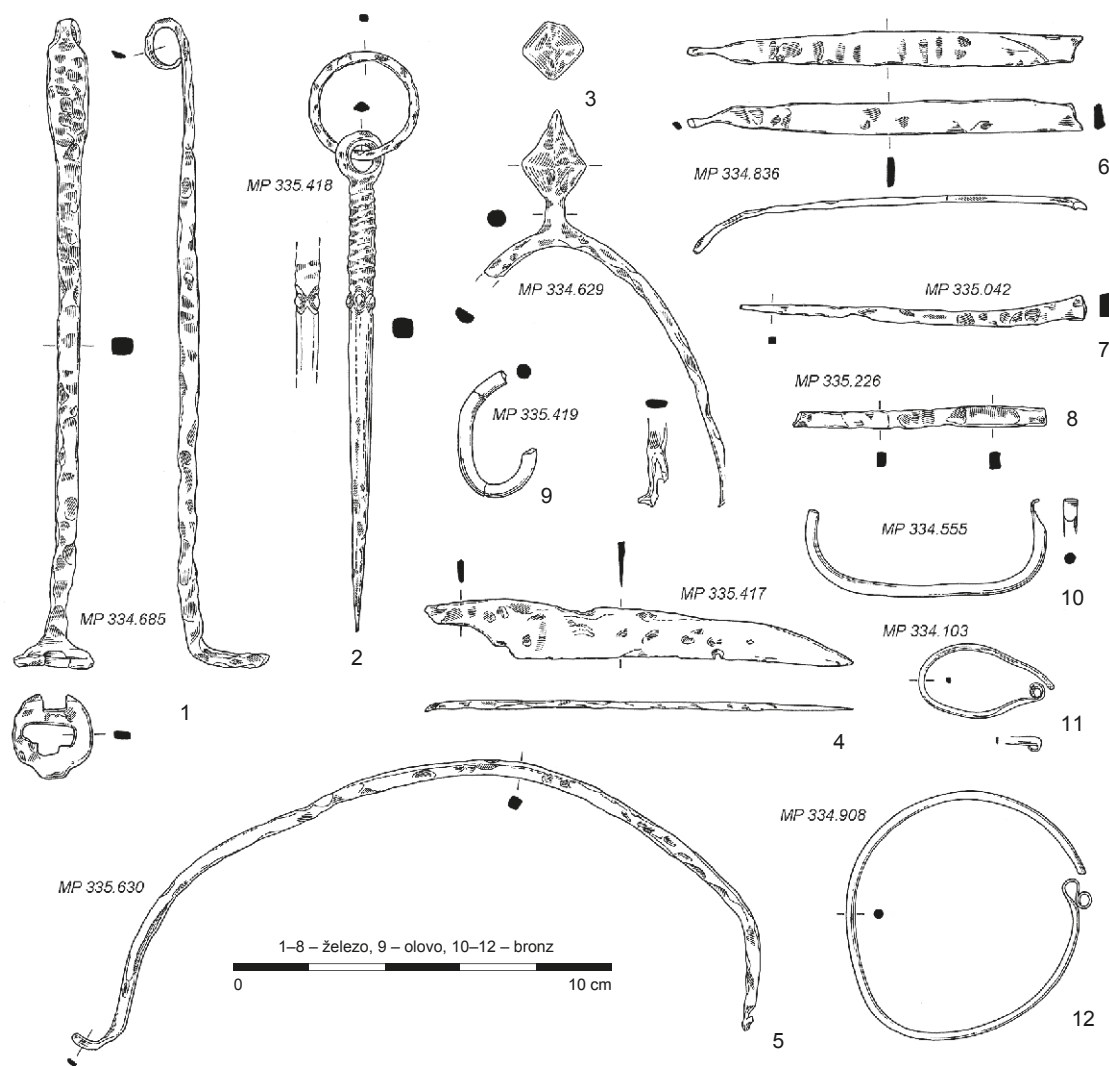

Obr. 62. Lešany. Kovové předměty nalezené v areálu raně středověké osady. Kresba J. Molčíkové.

Fig. 62. Lešany. Metal artefacts from the early medieval settlement. Drawing by J. Molčíková.

Litovel (okr. Olomouc)

Ul. Vítězná, parc. č. 341/2, 317.

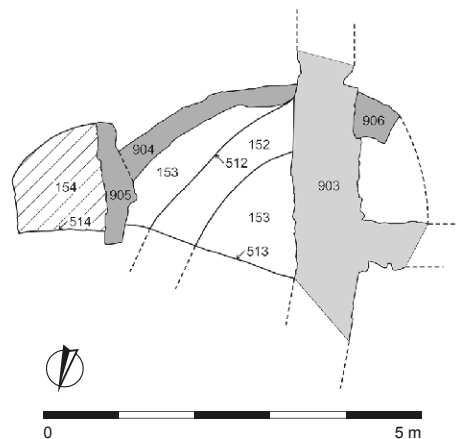
Pozdní středověk, novověk, industriální období. Hrnčířské pracoviště, předměstí. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.7058714N, 17.0765200E

Během výstavby parkoviště na ulici Vítězná byl ve dnech 13. 7. až 8. 8. 2023 realizován záchranný archeologický výzkum, který byl z dominantní části prováděn formou dohledu. Na dotčené parcele stál nejpozději od poloviny 19. století zděný dům, který sloužil po značnou část 20. století jako hostinec. Zbořen byl někdy v průběhu 70. až 80. let 20. století. Od té doby zůstala plocha trvale nezastavěná.

S ohledem na již v minulosti dokumentované situace v blízkém okolí (Faltýnek 2013; Faltýnek, Šlézar 2013, 220) bylo na místě stavby možné předpokládat spíše záležitosti novověkého až recentního charakteru v podobě druhotně porušeného terénu či stavebního odpadu. Souběžně se stavebními pracemi probíhal intenzivní dohled, během kterého byla zaznamenána místa s koncentrací defektního novověkého litovelského keramického zboží. To muselo pocházet z hrnčířských dílen, které lze hledat na litovelském Starém Městě, někde v prostoru dnešní ulice Hrnčířská. Odkryty byly také kamenné základy domu, který se na parcele původně nacházel.

V samotném závěru výkopových prací se po strojní skrývce bagrem projevila na dně stavební jámy výrazná koncentrace do červena vypálené mazanice, mezi kterou bylo možné identifikovat množství zlomků keramiky zbarvené do světlých a červených odstínů. Po začištění povrchu nabyla koncentrace vejčitého

Obr. 63. Litovel. Zjednodušený půdorys pece a předpecní jámy po začištění povrchu. Kresba J. Novák, J. Grégr.

Fig. 63. Litovel. Simplified plan of the kiln with a stoke pit after the surface was cleaned back. Drawing by J. Novák, J. Grégr.

Obr. 64. Litovel. Situace po začištění povrchu. Foto J. Novák.

Fig. 64. Litovel. Archaeological context after the surface was cleaned back. Photo by J. Novák.

Obr. 66. Litovel. Pec po exkavaci s ponechanými cihlovými konstrukcemi. Foto J. Novák.

Fig. 66. Litovel. Kiln with the brick base after excavation. Photo by J. Novák.

Obr. 65. Litovel. Pec a předpecní jáma po exkavaci. Foto S. Kusý.

Fig. 65. Litovel. Kiln with a stoke pit after excavation. Photo by S. Kusý.

tvaru (obr. 63, 64), přičemž její západní část byla poničena kamennými základy domu (903) a střed roztínal v severozápadním směru na dvě poloviny výkop pro hromosvod (512). Na délku měřil objekt přibližně 4,5 m a na šířku v nejširším místě 2,5 m. Při východním okraji objektu se projevovala výrazná koncentrace uhlíků (154), mezi nimiž bylo možné nalézt rovněž zlomky do světlých odstínů vypálené keramiky a fragmenty kachlů. Situace byla interpretována jako pozůstatek hrnčířské pece (513) s předpecní jámou (514). I když se objekt nacházel pod plánovanou úrovní stavby, byla se zástupci investora projednána její rychlá exkavace, jejíž realizaci kromě časové tísně značně komplikovaly také vydatné deště.

Z peciště se podařilo zachytit v zásadě pouze dno tvořené prachovou až písčitou hlinou a vyplněné mazanícovou destrukcí. V místě kontaktu s předpecní jámou a po obvodu vnějších stěn se nepatrně zahlubovalo. Převýšení těchto nejhlubších částí dna oproti mírně zvýšené střední části však činilo pouze 5 cm. Hovořit tedy můžeme spíše o plochem dně, bez výraznějšího středověkého jazyku. Celý povrch dna nesl stopy po působení žáru v podobě oranžového, šedého, místy černošedého probarvení. Přibližně uprostřed mírně zvýšené středové části dna byla dokumentována světle šedá (popelovitá?) prachová až jemně písčitá hlína. Přímé doklady konstrukčních prvků roštu nebyly zjištěny. Nadzemní konstrukce pece byly zachyceny jen částečně. Obvod pece vymezovala zvýšená teráska, která dno převyšovala o přibližně 15 cm a nesla cihlové zdivo pojené jílem (904, 905, 906).

Cihly se dochovaly při jižní hraně ve dvou řadách (blíže k západu ve třech řadách) vedle sebe a ve dvou řadách nad sebou. V místě styku vypalovacího prostoru a předpecní jámy se nacházela mírně prohnutá cihlová přepážka (905) totožného charakteru, která oddělovala topeniště a vypalovací prostor. Do konstrukce byly použity jak celé kusy cihel o rozměrech $25 \times 12 \times 7,5$ cm, tak různé velké části a poloviny. Zda se cihly nacházely také na protilehlé severní či západní straně, není možné jednoznačně potvrdit. S ohledem na nesouměrnost tvaru severní stěny je možné, že tato část pece byla rozebrána poté, co došlo ke zhroucení konstrukce (obr. 65, 66).

Výplň topeniště tvořila jedolitá vrstva o mocnosti přibližně 20 cm, tvořená do červena vypálenou mazanícovou destrukcí. Na některých kusech mazanice byly rozpoznány otisky proutěné konstrukce. Vedle mazanice se zde vyskytovalo také velké množství zlomků keramiky, ani jeden exemplář se však nedochoval neporušený. Jedná se pravděpodobně o část vsázky pece, která po zhroucení kupole během výpalu zůstala ponechána na místě. Uvažovat lze rovněž o možnosti, že některé nádoby byly součástí konstrukce klenby pece. Cihly nebyly v destrukci identifikovány.

Půdorys předpecní jámy byl přibližně čtvercový o rozměrech 120×120 cm. Jihovýchodní část však byla narušena mladšími zásahy, zdejší nároží tedy nebylo možné přesně určit. Také ostatní stěny byly ovlivněny mladšími zásahy. Je proto možné, že rozměr původního předpecí mohl být větší. Dno se nacházelo zhruba ve stejné výšce jako dno topeniště pece. Výplň byla tvořena uhlíky, popelem a četnými fragmenty keramiky a kachlů.

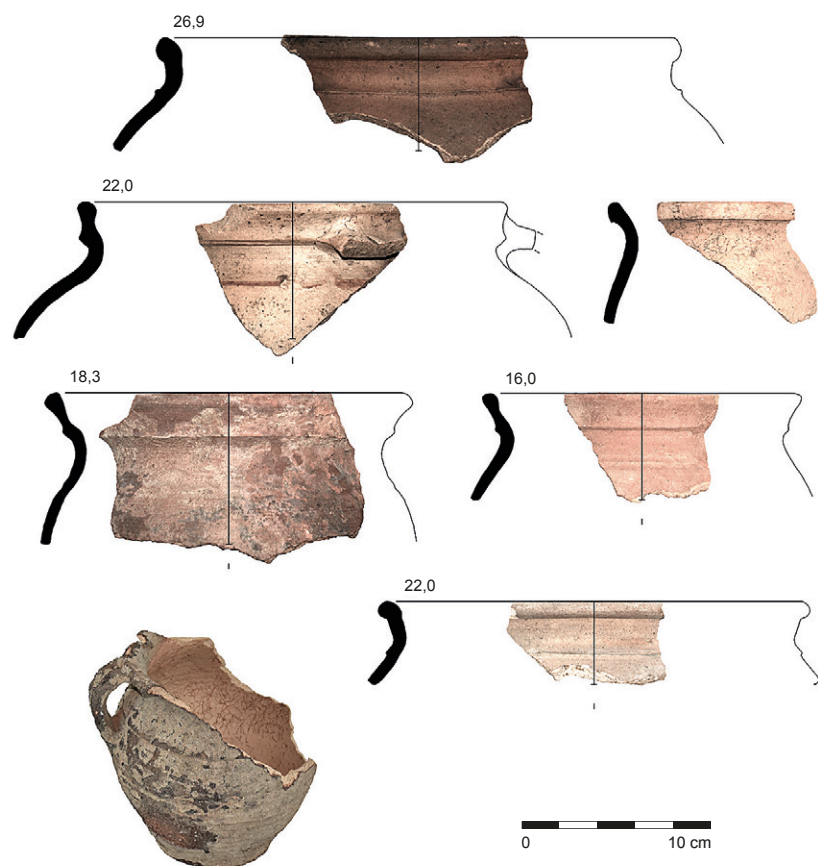
Na základě aktuálního vyhodnocení situace můžeme předpokládat, že se jednalo o dvoukomorovou horizontální pec, jejíž konstrukci tvořila cihlová podezdívka a hliněné stěny vyztužené proutím. Materiál, který tvořil výplň vypalovacího prostoru, lze předběžně datovat do 1. poloviny 15. století (obr. 67).

Literatura

- Faltýnek, K. 2013: Litovel (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 54(2), 214.
Faltýnek, K., Šlězár, P. 2013: Litovel (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 54(2), 219–220.

Summary

A rescue archaeological excavation conducted during the construction of a car park in Vítězná Street in Litovel (Olomouc District) uncovered concentrations of defective early modern and modern-period pottery from Litovel, along with remains of a pottery kiln with a stoke pit (Fig. 63–65). The kiln measured

Obr. 67. Litovel. Výběr charakteristické keramiky z výplně pece. Foto J. Novák.

Fig. 67. Litovel. Selection of pottery found in the firing chamber. Photo by Novák.

approximately 4.5 m in length and 2.5 m at its widest point. It was a double-chamber horizontal kiln, constructed with a brick base and a wattle-and-clay wall (Fig. 66). The material found in the firing chamber can be preliminarily dated to the first half of the 15th century (Fig. 67).

Jakub Novák

Lysice (okr. Blansko)

Ul. Zámecká č. p. 1, parc. č. 95, 98, 99, 102, 103, 215, 216.

Vrcholný středověk – novověk, novověk – industriální období. Zámek/ zámček/vila. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.4532328N, 16.5330728E

V letech 2021–2023 byl proveden záchraný archeologický výzkum na národní kulturní památce Státní zámek Lysice při stavební akci „SZ Lysice – obnova zámecké zahrady a zahradnictví – 2. výzva“ (Zbrank 2023). V rámci výzkumu byly dokumentovány veškeré zemní, výkopové práce a odkryté historické konstrukce (obr. 68).

První zmínka o Lysicích pochází z roku 1278, následně patřily pánům z Kunštátu, kdy první zmínka o tvrzi v Lysicích je z roku 1476. Po roce 1521 přechází do majetku pánů z Pernštejna a v roce 1529 na Černčické z Kácova, v té době dochází k přestavbě tvrže, jak dokládá letopočet 1554 zachovaný na severní zdi západního křídla dnešního zámku. Po roce 1584 jsou Lysice uváděny v majetku Březnických z Náchoda, za jejich vlastnictví dochází k velkým přestavbám areálu zámku a zahrady. Po roce 1685 připadly Lysice Serényiům, po roce 1740 je držel hrabě

z Dietrichsteina a roku 1744 je zakoupili Piatiové, následně roku 1811 se majiteli zámku stali Dubští z Třebomyslic, kteří jej drželi až do roku 1945 a provedli zde řadu přestaveb zámeckého areálu (Kalábová, Šabatová 2017, 12–19).

Záchranému archeologickému výzkumu se podařilo zachytit a dokumentovat množství zajímavých archeologických situací se vztahem ke stavebnímu vývoji zámeckého areálu. Mezi nejdůležitější nálezy patří doložení původního cihelného okapového chodníku za fíkovnou, který dále ústí do cihelného odvodňovacího kanálku se spádem na západ. Výzkum dále odkryl starší fáze zdiva, včetně opěráků, datované patrně před výstavbu vlastní fíkovny a především změny v interiéru fíkovny. Záchraným archeologickým výzkumem se podařilo doložit vnitřní dispozici fíkovny (podlahy, šterkové úpravy, záhony) a také stavební vývoj topeniště fíkovny, kdy starší topeniště bylo umístěno v interiéru a do mladšího se již přikládalo z exteriéru (obr. 69). Při severní straně oranžerie výzkum doložil původní anglický dvorek, který zanikl nejpozději při výstavbě dnešního skleníku ve 40. letech 19. století.

Jedním z nejvýznamnějších zjištění byl nález dvou staveb ve sklepích oranžerie a v severní části pařeniště (jižně od skleníků). Starší stavba o velikosti minimálně 30 × 9 m byla zachycena i se středovou příčkou, maltovým lůžkem po cihelné podlaze a patrně i dlážděním exteriéru. Mladší menší stavba o velikosti minimálně 30 × 4,5 m byla zachycena včetně části cihelné podlahy a interiérových příček a dusané podlahy v jihovýchodní části. Mladší stavba částečně využila i starší zdivo. Historicky lze mladší stavbu ztotožnit s vyobrazením na plánu z roku 1835 (Waschitzek 1835). Starší stavbu lze s rezervou přiřadit k vyobrazení na historickém plánu F. F. von Nicolaie z počátku 18. století, kde je popsána jako pivovar (Lissitz). Tento pivovar následně zanikl a je možné, že došlo k přebudování prostoru k potřebám zámku. Případně se může jednat i o starší, dosud neznámou stavbu (obr. 70).